

Meer dan duizend

Spreken we over duizend jaar, dan gaat je het al gauw duizelen. Daarom hebben we even een beknopt overzicht samengesteld, met een selectie markante momenten uit de lokale kerkhistorie. We beperken ons tot het christendom, al knipogen we af en toe naar andere religies. Voor ingewijden verschaffen

deze pagina's een Aha-Erlebnis, voor 'vreemdelingen in Jeruzalem' bieden ze een handzaam gidsje van de ontwikkeling van het christendom in de voorbije eeuwen.

Gerard Raven / Koos van Noppen
P.S. Aanvullingen of verbeteringen zijn welkom:
gerardraven@gmail.com.

Rond 750 Het heidense grafveld te Leusden raakt in onbruik. Een teken dat het christendom weerklink vindt, al is de situatie nog lang vloeiend.

8e -10e eeuw De eerste parochiekerk verrijst bij Oud-Leusden. Het hout wordt in de 13e eeuw vervangen door steen. Vandaag rest daarvan alleen de toren.

Omstreeks 1000 Bisschop Ansfried (995-1010) laat op de Heiligenberg in Leusden een klein klooster bouwen.

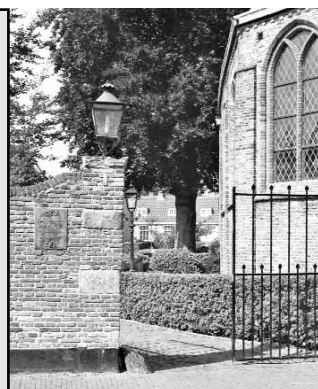
Eind 12e eeuw In de nederzetting Amersfoort, waarvan de eerste vermelding al stamt uit 1028, bevond zich in de 12e eeuw een bisschoppelijk hof, waar de bewoners uit de streek de belasting (de tienden) moesten afdragen. Bij de hof behoorde ook een kapel, die de oorsprong is van de Sint Joriskerk. Deze wordt tussen 1132 en 1248 parochiekerk.

1248 Otto III van Holland, bisschop van Utrecht, wijdt het altaar van de Sint Joriskerk. De heilige Gregorius, een martelaar uit de 4e eeuw, is overigens niet de enige patroonheilige van de kerk. De kerk is ook aan St. Nicolaas van Myra gewijd, de beschermheer van zeelui, bakkers en kooplieden. Maar hij heeft het in de Amersfoortse traditie moeten afleggen tegen St. Joris.

1250/1350 De oudste geestelijke instelling náast de Joriskerk was de Heilige Geestkapel, die later is verbouwd tot de huidige Lutherse kerk in de Langestraat (de naam van de steeg 'Achter de Heilige Geest' herinnert daar nog aan). Deze Heilige Geestkapel behoorde aan een gelijknamige broederschap, die de zorg voor zieken en armen op zich nam. De Heilige Geestbroederschap verhuisde rond 1500 naar Armen de Poth.

Sint Joris op de hamel van een boerenwagen, 1796 (alle historische voorwerpen Museum Flehite)

Hofje Armen de Poth met rechts de Sint-Rochuskapel (alle moderne foto's Koos van Noppen)

jaar christendom

1339 – ca. 1350 Bouw van de kapellen in Isselt en Coelhorst. Ze bestaan beide nog.

1337 De Sint-Joriskerk wordt kapittelkerk. Tien kanunniken droegen plechtige missen op en werden belast met het beheer van kerkelijke goederen. De kanunniken woonden aan de noordkant van de kerk, in de Papenhofstede (de omgeving van de Groenmarkt, Appelmarkt). Dat gebied was een immuniteit, dus vrijgesteld van stedelijke belastingen; de kanunniken vielen ook onder de geestelijke rechtspraak.

1340 Een grote brand in de nacht van Witte Donderdag op Goede Vrijdag legt de kerk voor een groot deel in de as. Tijdens de brand vindt volgens de overlevering een sacramentswonder plaats, want de hostie wordt op wonderbaarlijke wijze uit de vuurzee gered. Dergelijke sacramentswonderen zijn uit die tijd ook van elders bekend (bijv. in Boxtel of Hasselt). De gebeurtenis wordt - zeker tot halverwege de 15e eeuw - jaarlijks met een uitgebreide processie herdacht. Het wonder brengt ook elk jaar een grote stroom pelgrims op de been; onder hen veel zieken die genezing zochten. De Sint Joriskerk werd na de brand herbouwd in de vorm van een hallenkerk.

Het Agnietenklooster op een anonieme aquarel uit 1729.

1380 - 1400 Onder invloed van de rondtrekkende geestelijke Geert Groote ontstaan ook in Amersfoort enkele kloosters. De voorman van de religieuze vernieuwingsbeweging Moderne Devotie hekelt de macht en rijkdom van de kerkelijke instellingen en predikt een praktische vroomheid, met nadruk op het armoede-ideaal. Een eerste klooster, het Agnietenklooster, ontstaat aan de tegenwoordige Herenstraat. De zusters van Sint Agnes leefden van giften. In de loop van de tijd ontstaan nog diverse andere kloosters, zoals het Sint Aagtenklooster, het Barbaraklooster, het Observantenklooster en de Mariënhof.

Amersfoortse pelgrimstekens uit de 15e eeuw.

1444 Te Amersfoort geschiedt 'een wonderlijk mirakel', dat het sacramentswonder geduchte concurrentie aandoet. Een meisje uit Duist (nu Bunschoten) was met een klein, onbeduidend Mariabeeldje op weg naar Amersfoort om daar in te treden in het Agnietenklooster. Omdat ze beseftte hoe nietig haar geschenk was, besloot ze het in de stadsgracht te gooien. Kort daarna werd een Amersfoortse vrouw, Griet Alberts, in haar slaap vermaand op te staan en de stad uit te gaan. Bij de Kamperbuitenpoort zou ze in de gracht een Mariabeeldje vinden. En zo geschiedde. Het gevonden beeldje bracht een massale Mariaverering op gang. De pelgrims gingen niet meer naar de Joris, maar naar de Onze-Lieve-Vrouwekapel. Mensen met allerhande ziekten trokken op naar de stad om op voorspraak van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort genezing af te smeken. Daaraan herinnert de naam Krankeliedenstraat. Bijzondere verhooringen werden genoteerd in het Mirakelboek. Op de zondag voor Pinksteren werd jaarlijks het beeldje rondgedragen, een hoogtepunt van Mariadevotie. Zelfs het stadsbestuur liep in de optocht mee. De ceremonie werd opgeluisterd met een jaarmarkt en kermis. De opbrengsten van de Mariadevotie werden aangewend om de OLV-kapel te voorzien van de toren. Opmerkelijk is dat de bedevaarten nog tot ca. 1710 zijn doorgegaan.

1630 De RK kerk komt weer enigszins 'bovengronds'. Oogluikend wordt toegestaan dat ze samenkomen in de Sint Willibrordus en Bonifatius aan de Muurhuizen. Later in de 17e eeuw verrijst een schuilkerk aan 't Zand – op de plek waar vandaag de Sint Franciscus-Xaveriuskerk staat – en Onze Lieve Vrouwe ten Hemelopneming aan de Langegracht /Kromme Elleboogsteeg.

1672-1673 Troepen van Lodewijk XIV belegeren Amersfoort. Gedurende korte tijd wordt de Sint Joriskerk weer voor de rooms-katholieke eredienst ingericht. Alleen een opschrift op de voet van de doopvont herinnert vandaag nog aan deze periode.

1680 Ontstaan van de Lutherse gemeente, die aanvankelijk bijeenkomt in het Observantenklooster. Vanaf 1686 kerken ze in de Heilige Geestkapel. Onder de leden bevinden zich veel eenvoudige handwerkers, van Duitse komaf.

1723 Hommes in rooms-katholieke gelederen. De Sint Gregorius, en de Sint Willibrord en Bonifatius worden uiteindelijk Oud-katholiek.

1835 Geestverwanten van ds. H. de Cock, de voorman van de Afscheiding (1834), stichten in Amersfoort een eigen gemeente. Ze lijken in de beginjaren welhaast vogelvrij. Toen De Cock in 1840 in Amersfoort preekte had het een volksoploop tot gevolg, waarbij ruiten sneuvelden. Doopouders moesten onder soldatenescorte naar de kerk. Pas in 1843 kregen de Afscheidenen officiële erkenning, in 1846 hebben ze hun eerste predikant. Ze kwamen samen in een verbouwd pakhuis aan de Langegracht, de Grachtkerk (nu Theater De Lieve Vrouw).

1817 De Sint Franciscus-Xaveriuskerk krijgt met een nieuwe gevel zijn huidige vorm.

De Sint-Franciscus-Xaveriuskerk aan 't Zand.

1787 Een grote ontploffing verwoest de Onze Lieve Vrouwekapel, die op dat moment in gebruik was als wapenopslagplaats. Bij het schoonkrabben van een granaat raakte een vonk de kruisopslag. Zestien mensen vonden de dood; de schuldige werd levend onder het puin vandaan gehaald, maar stierf kort nadat hij de toedracht had kunnen vertellen.

1727 Portugese en Hoogduitse Joden fuseren in verband met de bouw van de synagoge bij de Kortegracht. Ze zijn in 1655 gastvrij ontvangen.

1843 Hervormd Hoogland krijgt een kerk aan de Hamseweg, de huidige Inham. De kapel van Coelhorst wordt verkocht.

1883 De Remonstranten nemen een nieuw kerkgebouw in gebruik, in de Herenstraat.

1915 De Sint Ansfriduskerk in de Jacob Catslaan wordt ingewijd.

1913 De doopsgezinden betrekken een nieuw kerkgebouw in de Frederik van Blankenheymstraat.

1908 Inzegening van de Sint Henricuskerk in de Matthias Withoosstraat, Soesterkwartier. Het is de eerste r.k. kerk buiten het centrum.

1893 Het Leger des Heils begint aan het Havik. Dit is de eerste van een hele reeks andere kerkgenootschappen, zoals Apostolische kerk, Jehova's Getuigen, Doopsgezinden. Na de oorlog komen daar modernere varianten bij als Kerk van de Nazarener en evangelische gemeenten.

1892 Afscheidenen en Dolerenden fuseren tot Gereformeerde Kerk. Een deel van de eerste groep blijft apart als Christelijke Gereformeerde Kerk. De gemeente komt eerst bijeen aan de Muurhuizen (hoek Kerkstraat), daarna aan de Willem van Mechtenstraat, ten slotte in de Ichthuskerk aan de Koestraat.

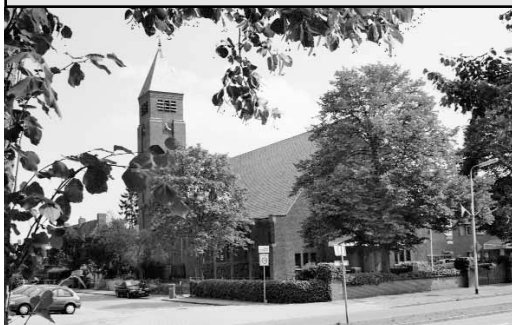
1888 De gereformeerden, ontstaan na de Doleantie van Abraham Kuiper (1886), bouwen een kerk aan de Zuidsingel, op de plek waar eerst de kapel van klooster Mariënhof stond.

De Zuidsingelkerk, nu restaurant Mariënhof.

1917 Eerste nummer van de Gereformeerde Kerkbode, sinds de jaren veertig Gereformeerd Kerkblad. Hervormd Amersfoort volgt in 1919.

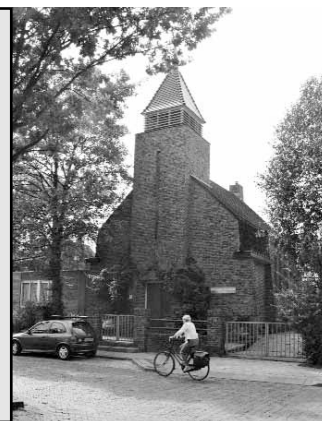
1925 Met de bouw van de Nieuwe Kerk krijgen de hervormden de eerste wijkgemeente naast de Sint Joriskerk. Wel waren er al wijkgebouwen in gebruik voor catechisatie en zondagschool, waar ook regelmatig werd gepreekt. In het Leusderkwartier was dat 'Uw Koninkrijk Kome' aan het Monnikenpad, in het Soesterkwartier 'Bethel', in de tegenwoordige Flevostraat. Ook in de kapel van het Sint Pieters- en Bloklandsgasthuis werd wekelijks gepreekt.

De Nieuwe Kerk aan de Leusderweg.

Het Slangenkerkje (nu Vrije Evangelische Gemeente) aan de Appelweg.

1926 Na de heftige kerkelijke discussies over de vraag of de slang in het paradijs 'zintuiglijk waarneembaar' heeft gesproken, ontstaan de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband. Het nieuwe kerkverband krijgt een eerste kerkgebouw aan de Appelweg in Amersfoort, in de volksmond het Slangenkerkje (tegenwoordig eigendom van de Vrije Evangelische Gemeente).

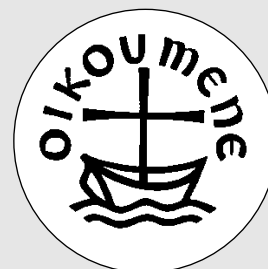
1928 De Oud-Katholieke Georgiuskerk aan 't Zand krijgt iets verderop een nieuw gebouw in art deco.

1929 Bouw Emmakerk (Soesterkwartier). Al in 1908 had koningin Emma 200 gulden geschonken voor de bouw van een kerk aan de Oude Soesterweg, maar daar was het niet eerder van gekomen.

1950-1975 In de loop van deze kwarteeuw worden in Amersfoort diverse kerken gebouwd, waaronder de gereformeerde Rehobothkerk (1953) aan de Dollardstraat. In '54 wordt de Bergkerk in gebruik genomen. De geloofsgemeenschap krijgt landelijke uitstraling door haar bijdrage aan de ontwikkeling van de liturgie. In de jaren zestig verrijzen de Opstandingskerk (1961), de Johanneskerk (1962), de Adventkerk (1962/1963), de vernieuwde Fonteinkerk (1966) en de Ontmoetingskerk (1966). Kort daarna volgen 'De Brug' (1970) en 'De Open Hof' (1972). Ook de andere kerkgenootschappen bouwen in de buitenwijken.

1958-1965 Aantreden van vrouwelijke ambtsdragers. De Hervormde Kerk stelt in 1958 de ambten van ouderling en diaken open, in 1967 van predikant; de Gereformeerde Kerken volgen het laatste besluit in 1969. Eerst komen er hervormde diakenen; rond 1965 zijn er hervormde en gereformeerde ouderlingen in Bergkerk en Nieuwe Kerk. In 1993 komt Nel Sysling-Bikker als eerste gereformeerde predikant naar de Rehobothkerk; een hervormde vrouwelijke dominee is er nog nooit geweest. Graag aanvullingen voor een volgend artikel.

1969 De Raad van Kerken Amersfoort opgericht. Er zijn werkgroepen voor liturgie, evangelisatie, radio, diaconie en vluchtelingenwerk. De raad verzorgt ook godsdienstlessen op openbare scholen en belegt vespers in de St. Joriskerk. In 1999 schonk men een ererol voor de omgekomen joodse medeburgers aan de joodse gemeente (in Museum Flehite).

Het logo van de (internationale) oecumenische beweging.

1950 De eerste allochtone geloofsgemeenschap vestigt zich aan de Breestraat: de Armeense kerk. Vanaf 1960 krijgt Amersfoort moslims, vanaf 1975 hindoes.

1972 De Nederlands Gereformeerden (dan nog vrijgemaakt buiten verband) beginnen een eigen gemeente en komen samen in het Corderius College.

1945 Kort na de bevrijding dringt ook in Amersfoort de Vrijmaking door. De gereformeerde ds. Benne Holwerda heeft het een jaar kunnen uitstellen. De 'vrijgemaakten' krijgen de nog betrekkelijk nieuwe Westerkerk (eerste steen gelegd: 1939).

1974 In de St. Franciscus Xaveriuskerk komt het Omroep-pastoraat, dat radio- en tv-uitzendingen maakt met de KRO. In 1993 verhuist men naar Lelystad.

1974 Hoogland wordt geannexeerd voor de bouw van Amersfoort-Noord, maar de kerkelijke scheiding tussen zuid en noord blijft.

1933 De oude bedevaart rond Onze Lieve Vrouw van Amersfoort herleeft vanuit de Xaveriusparochie. Hij wordt de laatste tijd weer drukker. De 'Vrouwewaart' vindt nog jaarlijks plaats op 27 mei.

1988 'De Hoeksteen' (Schothorst) in gebruik genomen.

1991 Na vijf jaar landelijk Samen op Weg fuseren de hervormde Hoeksteen en de gereformeerde Open Hof tot eerste SoW-gemeente van Amersfoort.

1996 In de Fonteinkerk vindt de eerste Thomasviering plaats. Enkele jaren geleden kwam er in de Emmaüskerk een juniorversie: Young Thomas.

1995 Na het SoW-proces in het Soesterkwartier fuseert de gereformeerde Rehobothkerk met de hervormde wijkgemeente Emmakerk. Hun gebouw wordt omgedoopt tot Emmaüskerk. De Rehobothkerk wordt verkocht aan de evangelische Rafaëlgemeente.

1995 In Amersfoort-Noord komt het oecumenische kerkblad Lopend Vuur tot stand.

1995 De Eglise Basileia voor Franstalige Afrikanen wordt opgericht en vindt onderdak in de Fonteinkerk.

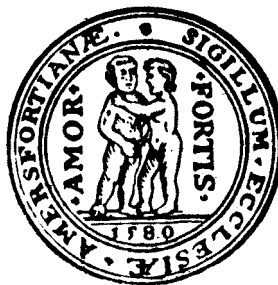
1994 Opening van het eerste oecumenische kerkgebouw: 'Het Brandpunt' in Kattenbroek. In Amersfoort-Zuid lukt de oecumene veel minder, ondanks de inzet van een kleine groep.

1997 De Raad van Kerken vormt samen met andere godsdiensten het Amersfoorts Platform voor Levensbeschouwingen en Religies. Dit organiseert bijvoorbeeld jaarlijks drukbezochte discussieavonden bij de Rahmanmoskee.

2002 Start Kerkplein Amersfoort, de interkerkelijke agenda op internet. Al veel eerder (1977?) hadden enkele hervormden de eerste pogingen gedaan voor virtuele interkerkelijke communicatie.

2002/3 Fusie van vier rooms-katholieke parochies Ansfridus, Henricus, Heilig Kruis en Heilige Geest. Deze krijgt in 2003 een gezicht met het tijdschrift Perspectief. De Xaveriusparochie doet niet mee.

2003 De eerste vrouwelijke priester van Nederland wordt pastoor van de oud-katholieke Georgiuskerk. Grete Verhey-De Jager is vier jaar eerder tot priester gewijd.

Het kerkzegel van de gemeente Amersfoort, dat al sinds 1580 in gebruik is.

1992 De Gereformeerde Gemeente laat aan de Waterdaal een nieuwe kerk bouwen. Eerder maakten ze gebruik van de voormalige gereformeerde kerk aan de Zuidsingel (tegenwoordig verbouwd tot onderdeel van restaurant 'Mariënhof').

1992 Amersfoort is het decor van de (tweede) landelijke oecumenische kerkendag, met een grote manifestatie op het ijsbaanterrein aan de Rubensstraat. De dag staat in het teken van het Conciliair Proces voor 'vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping'.

2000 Het samengaan van drie kerkbladen tot Drieluik geeft gezicht aan de kerkfusie.

2002 Hoeksteen-Open Hof geven als eerste gelegenheid tot zegening van niet-huwelijkse relaties en ziekenzalving

2002 De vrijzinnig hervormde Johanneskerk wordt het gebouw van Dorejo, het samenwerkingsverband met doopsgezinden en remonstranten.

2003 De Brug begint met maandelijkse jongerendiensten, Heartbeat.

2003 Protestanten in Amersfoort-Vathorst beginnen een samenwerkingsverband dat later Kruispunt Vathorst gaat heten. PKN'ers, christelijke gereformeerden en Nederlands gereformeerden komen samen in het Informatiecentrum, sinds 2005 in het Wellant College. In dezelfde periode wordt de Veenkerk gesticht, een samenwerkingsverband van de PKN en de Rooms-katholieke kerk.

2004 Oprichting van de Protestantse Kerk van Nederland. De PKN-gemeente Amersfoort in oprichting heeft nog geen kerkenraad en er is ook geen tijdpad voor de instelling ervan. De moderamina overleggen geregeld (voor het eerst al in 1991) maar de besluitvorming vindt plaats in de drie afzonderlijke (centrale) kerkenraden.